

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

«01» 09 2014 р.



РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика соціально-педагогічної діяльності

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація 6.030103 «Практична психологія»

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-методичної
та навчальної роботи

О.Б. Жильцов

«___» _____ 201_ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Етика соціально-педагогічної діяльності

(шифр і назва навчальної дисципліни)

напрямок підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка»

(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність _____

(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація 6.030103 «Практична психологія»

(назва спеціалізації)

інститут, факультет, відділення Інститут людини

(назва інституту, факультету, відділення)

2014 – 2015 навчальний рік

Робоча програма «Етика соціально-педагогічної діяльності» для студентів за напрямом підготовки «Соціальна педагогіка».

Розробники: Т. П. Спіріна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи

Протокол від “28” серпня 2014 року № 9

Завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи
_____ (Т. Г. Веретенко)

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

**РОБОЧА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА
«ЕТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

напрямок підготовки: 6. 010106 «Соціальна педагогіка»
(освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр")

Київ – 2014

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА**

Кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи

«ПОГОДЖЕНО»

Проректор з науково-методичної та
навчальної роботи

_____ О.Б. Жильцов

« ____ » _____ 201_ р.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

Вченою радою Інституту людини,
протокол № _____ від

« ____ » _____ 201_ р.

Учений секретар

_____ Мельниченко Т.В.

Робоча навчальна програма

«ЕТИКА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»

напрям підготовки: 6. 010106 «Соціальна педагогіка»
(освітньо-кваліфікаційний рівень "бакалавр")

УХВАЛЕНО

на засіданні кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи,

протокол № ____ від « ____ » _____ 201_ р.

завідувач кафедри _____ Т.Г. Веретенко

Київ – 2013

Етика соціально-педагогічної діяльності / Авт.-укл.: Спіріна Т. П. – К.: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2012. – 27 с.

Автор-укладач: Спіріна Тетяна Петрівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини.

Рецензенти:

Плахотнік О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки Київського національного університету імені Тараса Шевченка;

Останіна Ніна Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя.

Навчальна програма курсу «Етика соціально-педагогічної діяльності» розроблена за вимогами кредитно-модульної системи. Програма містить опис предмета навчального курсу, тематичний зміст модулів дисципліни, структуру залікового кредиту, теми семінарських занять, питання для самоконтролю, завдання для самостійної роботи, вказівки та варіанти для вибору теми індивідуального навчально-дослідного завдання, рекомендації щодо виконання ІНДЗ з критеріями оцінки робіт, методи оцінювання знань студентів, розподіл балів, що присвоюються студентам, питання для підсумкового контролю, список основної та допоміжної літератури, пропонованої для вивчення курсу.

© Спіріна Т. П.

© Київський університет імені Бориса Грінченка

ЗМІСТ

Пояснювальна записка	5
Структура програми навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»	7
I. Опис предмета навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»	7
II. Тематичний план навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»	8
III. Програма	9
Змістовний модуль I	9
Змістовний модуль II	9
IV. Навчально-методична карта дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»	11
V. Плани семінарських занять	12
VI. Завдання для самостійної роботи	14
VII. Індивідуальна науково-дослідна робота (навчальний проект)	16
VIII. Система поточного та підсумкового контролю	22
IX. Методи навчання	25
X. Методичне забезпечення курсу	25
XI. Питання до екзамену (тест заключний)	26
XII. Рекомендована література	27
<i>основна</i>	
<i>додаткова</i>	

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Соціальна робота є невід'ємною частиною життєдіяльності держави і суспільства. Працівники соціальної сфери входять до політичних, економічних і соціальних структур та беруть участь у формуванні суспільних відносин. Гарантом успішного входження соціального педагога у взаємовідносини з навколишнім світом і його окремими представниками виступає прагнення будувати ділові і особисті стосунки на конструктивній основі, вміння регулювати власну професійну поведінку в різноманітних ситуаціях. Тому постає потреба у співвідношенні діяльності соціального педагога з нормами професійної етики.

Курс «Етика соціально-педагогічної діяльності» зорієнтований на забезпечення студентів необхідними знаннями з основ професійної етики та навичками її реалізації на практиці, про способи її використання у практичній діяльності, що допоможе їм у подальшому вступати у взаємодію із суб'єктами процесу соціалізації і буде сприяти органічному поєднанню кваліфікації й особливих духовних якостей майбутнього фахівця, сприятиме формуванню високої моральної відповідальності, готовності віддано виконувати свій професійний обов'язок.

Робоча навчальна програма з дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності» є нормативним документом КУ імені Бориса Грінченка, який розроблено кафедрою соціальної педагогіки та корекційної освіти на основі освітньо-професійної програми підготовки бакалаврів відповідно до навчального плану для всіх спеціальностей денної форми навчання.

Робочу навчальну програму укладено згідно з вимогами кредитно-модульної системи організації навчання. Програма визначає обсяги знань, які повинен опанувати студент відповідно до вимог освітньо-кваліфікаційної характеристики, алгоритму вивчення навчального матеріалу дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності», необхідне методичне забезпечення, складові та технологію оцінювання навчальних досягнень студентів.

Головними завданнями пропонованого курсу є: сформулювати усвідомлення важливості етичних принципів та норм у сфері соціальних послуг, необхідності оволодіння професійно-етичними якостями майбутніми соціальними педагогами та навчити регулювати власну поведінку у різноманітних ситуаціях професійної діяльності.

Після опанування курсу студенти мають володіти *знаннями про:*

- основні етичні концепції;
- визначення етичних проблем і дилем;
- кваліфікаційні вимоги до професійної діяльності соціального педагога;
- моделі прийняття етичних рішень;
- цінності, принципи, ролі фахівців соціальної сфери;
- підходи до прийняття етичних рішень;
- існуючі кодекси етики соціальних працівників.

Після опанування курсу студенти повинні *уміти*:

- аналізувати питання реального стану соціальної та соціально-педагогічної роботи;
- користуватись елементами критичного мислення у практичній діяльності з клієнтами;
- керуватись моделями прийняття рішень конкретних етичних проблем;
- використовувати категоріально-понятійний апарат етики соціальної роботи та деонтології;
- формувати особисте бачення соціально-педагогічної ситуації й самостійно визначати морально-етичні шляхи її вирішення;
- розрізняти та застосовувати критерії професійності соціального педагога.

Курс містить поділ на залікові кредити, змістові модулі, розрахунок бюджету часу на лекції, семінарські заняття, самостійну роботу, критерії оцінювання знань та умінь згідно з вимогами кредитно-модульної системи підготовки фахівців, список основної й додаткової літератури.

На семінарських заняттях студенти уточнюють, поглиблюють, систематизують, узагальнюють та закріплюють отримані в процесі лекційної та самостійної роботи знання й уміння.

Поряд з аудиторними заняттями планується виконання студентами індивідуальної самостійної роботи під керівництвом викладача.

Кількість годин, відведених навчальним планом на вивчення дисципліни, становить 108 год., з них 16 год. – лекції, 12 год. – семінарські заняття, 4 год. – індивідуальна робота, 36 год. – самостійна робота, 36 год. – самостійна робота з підготовки до екзамену, 4 год. – модульний контроль.

Вивчення студентами навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності» завершується складанням *екзамену*.

СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

I. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Предмет: «Етика соціально-педагогічної діяльності».

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	Галузь знань 0101 «Педагогічна освіта»	нормативна	
	Напрямок підготовки 6.010106 «Соціальна педагогіка»		
Модулів – 2	Спеціальність: _____	Рік підготовки	
Змістових модулів – 2		2-й	3-й
Індивідуальне науково-дослідне завдання: реферативне дослідження		Семестр	
Загальна кількість годин – 108		4-й	5-й
		Лекції	
		16 год.	10 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4 самостійної роботи студента – 1	Освітньо-кваліфікаційний рівень: <u>бакалавр</u>	Практичні, семінарські	
		12 год.	2 год.
		Лабораторні	
		год.	год.
		Самостійна робота	
		72 год.	100 год.
		Індивідуальні завдання:	
		4 год.	
		Вид контролю:	
		іспит	іспит

II. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«Етика соціально-педагогічної діяльності»

№ з/ п	Назви теоретичних розділів	Кількість годин							
		Разом	Аудиторних	Лекцій	Семінари	Індивідуальна робота	Самостійна робота з підготовки до екзамену	Самостійна робота	Модульний контроль
Змістовий модуль I.									
Питання етики у соціально-педагогічній діяльності									
1.	Проблема формування етики в історико-педагогічному контексті.	8,5	2	2			3	3	0,5
2.	Джерела соціально-педагогічної етики	14,5	4	2	2		5	5	0,5
3.	Професійна етика як навчальна дисципліна і як засіб регулювання соціально-педагогічної діяльності.	14,5	4	2	2		5	5	0,5
4.	Проблеми морально-етичного регулювання професійної діяльності соціального педагога.	16,5	6	2	2	2	5	5	0,5
Разом		54	16	8	6	2	18	18	2
Змістовий модуль II.									
Культурологічні засади соціально-педагогічної діяльності									
5.	Професійна культура як складова етики соціального педагога.	8,5	2	2			3	3	0,5
6.	Структура соціально-педагогічної культури та характеристика її основних компонентів.	14,5	4	2	2		5	5	0,5
7.	Теоретико-методичні засади формування деонтологічної культури.	14,5	4	2	2		5	5	0,5
8.	Особистісно-професійні характеристики соціального педагога.	16,5	6	2	2	2	5	5	0,5
Разом		54	16	8	6	2	18	18	2
Разом за навчальним планом		108	32	16	12	4	36	36	4

III. ПРОГРАМА

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I

«Питання етики у соціально-педагогічній діяльності»

Лекція 1. Проблема формування етики в історико-педагогічному контексті. (2 год.).

Роль етики у розвитку суспільства. Основні етичні концепції. Основні категорії професійної етики: етичні стосунки, етична свідомість, етичні дії та професійний обов'язок. Функції етики соціальної і соціально-педагогічної роботи. Принципи етики соціальної і соціально-педагогічної роботи. Деонтологія як розділ етики.

Основні поняття теми: етика, професійна етика, категорії, функції, принципи соціальної роботи, деонтологія.

Лекція 2. Джерела соціально-педагогічної етики. (2 год.).

“Золоте правило” етичної системи. Аристотелівська етична традиція. Деонтологічна лінія Канта та онтологічна лінія Гегеля, їх роль у формуванні соціальної деонтології. Етичні погляди Б. Грінченка, А. Макаренка, Г. Сковороди, В. Сухомлинського, К. Ушинського та інших.

Основні поняття теми: етичний, етика, принципи, норми, деонтологія.

Семінар 1. Сутність та розвиток етики як науки (2 год.).

Лекція 3. Професійна етика як навчальна дисципліна і як засіб регулювання професійної діяльності. (2 год.).

Підходи до розуміння сутності професійної етики. Історичний розвиток професійної етики і професійної моралі. Предмет і завдання професійної етики як навчальної дисципліни. Критерії соціально-педагогічної етики Професійна мораль. Ціннісно-сміслова основа морально-етичної регуляції професійно-трудових відносин.

Основні поняття теми: етичний, професійна етика, етичні знання.

Семінар 2. Моральна свідомість особистості соціального педагога (2 год.).

Лекція 4. Проблеми морально-етичного регулювання соціально-педагогічної діяльності. (2 год.).

Мораль: теорії походження, поняття, ознаки. Структура моралі. Функції моралі. Мораль і право. Моральні принципи професійної діяльності. Особливості взаємодії професійної діяльності у системі ринкових відносин у контексті професійної етики. Діалогічність як передумова взаємодії суб'єктів професійно-трудової діяльності.

Основні поняття теми: етичний, етика, завдання, тенденції.

Семінар 3. Основні етичні концепції (2 год.).

Підсумковий модульний контроль (2 год.)

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II
«Культурологічні засади соціально-педагогічної діяльності»

Лекція 5. Професійна культура як складова етики соціального педагога. (2 год.).

Визначення поняття “культура”. Основні види, форми і рівні культури. Соціальні функції культури. Ціннісно-вмотивоване ставлення соціальних педагогів до професійної діяльності. Підходи до розгляду поняття «професійна культура».

Основні поняття теми: суб’єкт, професійна етика, професійна культура, соціальний педагог.

Лекція 6. Структура соціально-педагогічної культури та характеристика її основних компонентів. (2 год.).

Загальна та педагогічна культура: загальне та особливе. Складові соціально-педагогічної культури та їх призначення. Структурні компоненти соціально-педагогічної культури соціального педагога. Шляхи формування педагогічної культури соціального педагога. Особливість педагогічної культури. Підходи до розуміння сутності поняття “педагогічна культура”. Культура педагога, як феномен педагогічної практики. Форми прояву педагогічної культури соціального педагога.

Основні поняття теми: етика, педагогічна культура, поведінка.

Семінар 4. Професійна етика та корпоративна культура (2 год.).

Лекція 7. Теоретико-методичні засади формування деонтологічної культури. (2 год.).

Висвітлення поняття “деонтологія” як розділу етики. Завдання соціально-педагогічної деонтології. Принципи соціально-педагогічної деонтології. Основні концепції морального вчинку. Моделі прийняття соціальними педагогами професійних рішень. Етично-моральні аспекти соціально-педагогічної діяльності.

Основні поняття теми: етичний, етика, деонтологія, соціальний педагог, принципи, вимоги, ситуація.

Семінар 5. Етичні засоби подолання конфліктів у соціально-педагогічній діяльності (2 год.).

Лекція 8. Особистісно-професійні характеристики соціального педагога. (2 год.).

Специфіка моральних відношень у соціально-педагогічній діяльності. Ціннісні орієнтації соціального педагога, як фактор професійної придатливості. Поліфункціональний характер соціально-педагогічної діяльності. Морально-етична культура майбутнього фахівця. Особистісні якості соціального педагога.

Історичні аспекти становлення етикету як способу регуляції поведінки людини. Принципи етикету у соціально-педагогічній діяльності. Особливості етикету у різних ситуаціях.

Основні поняття теми: етичний, етика, етикет, соціальний педагог, принципи, вимоги, ситуація.

Семінар 6. Особливості професійного етикету соціального педагога (2 год.).

Підсумковий модульний контроль (2 год.)

V. ПЛАНИ СЕМІНАРСЬКИХ І ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Змістовий модуль I «Питання етики у соціально-педагогічній діяльності»

Семінар 1. Сутність та розвиток етики як науки (2 год.).

Роль етики у розвитку суспільства. Основні категорії професійної етики: етичні стосунки, етична свідомість, етичні дії та професійний обов'язок. Функції етики соціально-педагогічної діяльності. Принципи етики соціально-педагогічної діяльності.

Завдання для самостійної роботи:

Розробити таблицю-схему виникнення та становлення етики в історії людства.

Література

Основна література: 1, 3, 5, 7

Додаткова література: 6, 10, 11

Семінар 2. Моральна свідомість особистості соціального педагога (2 год.).

Поняття і структура моральної свідомості особистості. Принципи моралі. Моральна самосвідомість соціального педагога. Честь, гідність, совість фахівця - соціального педагога. Що таке моральна свідомість особистості? У чому полягає сутність поняття «моральне буття соціального педагога»? У чому полягає єдність і відмінність понять «честь», «скромність» і «гідність»?

Письмова домашня робота:

Обґрунтуйте роль етичних знань у професійному становленні соціального педагога.

Завдання для роздумів

Поміркуйте, якими сутнісними ознаками відрізняється ідея корисливості Сократа від утилітаристського розуміння честі і гідності у І.Бентама і Г.Спенсера?

Література

Основна література: 2, 4, 5, 7

Додаткова література: 1, 6, 7, 10, 13

Семінар 3. Основні етичні концепції (2 год.).

Процес зміни етичних принципів. “Золоте правило” етичної системи. Аристотелівська етична традиція. Деонтологічна лінія Канта та онтологічна лінія Гегеля, їх роль у формуванні соціальної деонтології.

Письмова домашня робота:

Поясніть сенс висловлювання: Мораль була б нікчемною наукою, якби вона не могла засвідчити людині, що її найбільший інтерес полягає в тому, щоби бути добродісною. (П. Гольбах).

Запитання для самостійної роботи:

Варіант 1.

1. У яких працях Сократа викладені основні етичні принципи виховання та адаптації особистості у суспільстві?

2. На яких основних моральних постулатах базується соціальна етика епохи Відродження й Нового часу?

Варіант 2.

1. Яка основна категорія покладається Аристотелем у зміст моральної культури особистості?

2. Чи не втратили свого значення положення кодексу соціальної етики, які сформулював Квінтіліан?

Варіант 3.

1. Які провідні ідеї покладені Августином Блаженным у теорію морального виховання?

2. У чому сутність моральної доктрини епохи Середньовіччя?

Варіант 4.

1. Що характерно для розуміння сутності моральної культури Платоном?

2. Які провідні настанови викладено у «Повчанні» Володимира Мономаха?

Література

Основна література: 1, 3, 5, 6

Додаткова література: 2, 6, 7, 10, 11, 15

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II

«Культурологічні засади соціально-педагогічної діяльності»

Семінар 4. Професійна етика та корпоративна культура (2 год.).

Зміст поняття „корпоративна культура”. Компоненти корпоративної культури. Класифікація корпоративної культури. Історична зумовленість виникнення та розвитку професійної етики. Роль та значення професійної етики у розвитку різних професій. Сутність та основні принципи професійної етики. Структура професійних етичних знань.

Література

Основна література: 1, 3, 5, 7

Додаткова література: 2, 5, 7, 11, 13

Семінар 5. Етичні засоби подолання конфліктів у соціально-педагогічній діяльності (2 год.).

Зміст поняття „конфлікт”, типологія конфліктів, їх особливості. Причини і джерела конфліктів, їх позитивні і негативні сторони. Стадії розвитку конфліктів. Культура розв’язання конфлікту. „Непрямі методи” приглушення конфлікту. Аналіз конфліктів у соціально-педагогічній діяльності. Етичні засади соціально-педагогічної діяльності у процесі розв’язання конфлікту.

Завдання для роздумів

Поміркуйте, у чому полягає суть реалізації соціальним педагогом прийомів індивідуальної соціально-педагогічної взаємодії?

Література

Основна література: 1, 3, 5, 7

Додаткова література: 6, 7, 10, 11, 18

Семінар 6. Особливості професійного етикету соціального педагога (2 год.).

Історичні аспекти становлення етикету як способу регуляції поведінки людини. Етика й етикет: загальне та особливе. Принципи етикету у соціально-педагогічній діяльності. Вимоги етикету до зовнішнього вигляду, поведінки та спілкування соціального педагога з клієнтами, колегами, керівництвом. Охарактеризуйте особливості сучасного ділового етикету. Особливості ділового етикету соціального педагога. Місце та роль ділового етикету у соціально-педагогічній діяльності.

Завдання для самостійної роботи:

Розробити та провести позанавчальний виховний захід на тему: «Етикет: суть, історичні аспекти становлення, сучасні проблеми».

Література

Основна література: 1, 3, 5, 6

Додаткова література: 4, 6, 7, 11, 13

VI. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Для самостійної роботи студентам пропонується кілька завдань, що мають підсумовувати знання, отримані при вивченні поточних тем курсу.

Теми, що виносяться для самостійної роботи студентів, безпосередньо пов'язані з матеріалом, який вивчається на поточних заняттях. Виконання завдань самостійної роботи вимагає від студента глибокого володіння матеріалом, отриманим під час поточних занять, розвиває вміння самостійно досліджувати проблему шляхом пошуку і аналізу спеціальної літератури з різних галузей знань, розвиває вміння викладати та відстоювати власну точку зору.

Всі завдання самостійної роботи виконуються письмово та захищаються у формі співбесіди. Самостійна робота вважається зарахованою, якщо студент виконає поставлені завдання, своєчасно подасть звітні матеріали та під час співбесіди з викладачем підтвердить вміння самостійного критичного аналізу власних професійних дій.

Завдання виконуються у зошитах для самостійної роботи та подаються у визначений термін.

Змістовий модуль I «Питання етики у соціально-педагогічній діяльності»

Самостійна робота 1.

1. Заповніть таблицю – визначення поняття «етика» за різними джерелами.

Автор, джерело	Визначення

2. Розробіть кодекс професійної етики соціального педагога.

Робота здається у письмовому вигляді після вивчення Модуля 1.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ II «Культурологічні засади соціально-педагогічної діяльності»

Самостійна робота 2.

1. Визначте та обґрунтуйте найбільш важливі шляхи формування соціально-педагогічної культури спеціаліста соціальної сфери?

2. Законспекуйте тренінги, ситуації, тести, що рекомендовані у спеціальній літературі для перевірки сформованості етичних якостей.

Робота здається у письмовому вигляді після вивчення Модуля 2.

Карту самостійної роботи, де визначено форми академічного контролю, успішність (бали) і термін виконання самостійної роботи студентами, подано у вигляді табл. 6.1.

Таблиця 6.1

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ БАКАЛАВРА

Змістовий модуль та теми курсу	Академічний контроль	Бали
Змістовий модуль I «Питання етики у соціально-педагогічній діяльності»		
Тема 1-4. Професійна етика та професійна деонтологія. Основні етичні концепції. Професійна етика як навчальна дисципліна і як засіб регулювання соціально-педагогічної діяльності. Проблеми морально-етичного регулювання професійної діяльності соціального педагога.	Семінарське заняття, модульний контроль, підсумкове тестування, екзамен	5
Змістовий модуль II «Культурологічні засади соціально-педагогічної діяльності»		
Тема 5-8. Професійна культура як складова етики соціального педагога. Структура соціально-педагогічної культури та характеристика її основних компонентів. Теоретико-методичні засади формування деонтологічної культури. Особистісно-професійні характеристики соціального педагога.	Семінарське заняття, модульний контроль, підсумкове тестування, екзамен	5
<i>Разом: 36 год.</i>	<i>Разом:</i>	10

VII. ІНДИВІДУАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНА РОБОТА

НАВЧАЛЬНИЙ ПРОЕКТ (Індивідуальне навчально-дослідне завдання)

Індивідуальна навчально-дослідна робота є видом позааудиторної індивідуальної діяльності студента, результати якої використовуються у процесі вивчення програмового матеріалу навчальної дисципліни. Завершується виконання ІНЗД прилюдним захистом навчального проекту.

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (ІНЗД) з курсу «Етика соціально-педагогічної діяльності» – це вид навчально-дослідної роботи бакалавра, яка містить результати дослідницького пошуку, відображає певний рівень його навчальної компетентності.

Мета ІНЗД: самостійне вивчення частини програмового матеріалу, систематизація, узагальнення, закріплення та практичне застосування знань із навчального курсу, удосконалення навичок самостійної навчально-пізнавальної діяльності.

Зміст ІНЗД: завершена теоретична або практична робота у межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь та навичок, отриманих під час лекційних, семінарських, практичних занять і охоплює декілька тем або весь зміст навчального курсу.

Орієнтовна структура ІНЗД – навчально-педагогічного дослідження у вигляді есе: вступ, основна частина, висновки, додатки (якщо вони є), список використаних джерел. Критерії оцінювання та шкалу оцінювання подано відповідно у табл. 7.1 і 7.2.

Обсяг есе близько 10 – 12 сторінок друкованого тексту (обсяг залежить від теми есе, шляхів і способів представлення результатів дослідження).

Оцінка за есе є обов'язковим балом, який враховується при виставленні підсумкової оцінки з навчального курсу «Етика соціально-педагогічної діяльності».

Максимальна кількість балів за ІНЗД – 30.

Таблиця 7.1

Критерії оцінювання ІНЗД

№ з/п	Критерії оцінювання роботи	Максимальна оцінка у балах
1.	Формулювання мети і завдань роботи	4
2.	Складання плану, чіткість і послідовність викладу матеріалу	3
3.	Обґрунтоване розкриття теми	10
4.	Зв'язок з реальною практикою, аналіз діяльності окремих організацій, конкретних проблемних ситуацій	5
5.	Творчий підхід до виконання ІНЗД	5
6.	Якість оформлення роботи	3

Таблиця 7.2

Шкала оцінювання ІНДЗ

Рівень виконання	Кількість балів, що відповідають рівню	Оцінка за традиційною системою
Високий	30-25	Відмінно
Достатній	24-18	Добре
Середній	17-10	Задовільно
Низький	9-0	Незадовільно

Орієнтовна тематика есе

1. Етика соціально-педагогічної діяльності – вчення про моральні основи професійної діяльності соціального педагога.
2. Етичні аспекти професійної діяльності соціального педагога у різних сферах його суб'єкт-суб'єктивних взаємин.
3. Етичні засади соціально-педагогічної діяльності у процесі розв'язання конфлікту.
4. Етичні принципи професійного спілкування майбутніх соціальних педагогів.
5. Етичні проблеми становлення соціально-педагогічної діяльності в Україні.
6. Категорії етики соціально-педагогічної діяльності.
7. Моральна самосвідомість соціального педагога.
8. Моральні норми як структурний компонент моралі та нормативна регуляція соціальної роботи як системи.
9. Моральні основи соціально-педагогічної діяльності.
10. Основні принципи і моральні норми професії соціального педагога.
11. Особливості професійного етикету соціального педагога.
12. Особливості професійної етики соціального педагога у різних сферах його суб'єкт-суб'єктивних взаємин: професійно-етичні аспекти.
13. Проблема становлення професійної етики в історико-педагогічному контексті
14. Професійна етика соціального педагога.
15. Професійна етика як категорія педагогічної науки.
16. Професійна культура як невід'ємна складова етики соціально-педагогічної діяльності.
17. Соціально-педагогічна деонтологія як етап у професійній підготовці майбутнього фахівця соціальної сфери.
18. Соціально-педагогічної культура фахівця соціальної сфери.
19. Теоретико-методичні засади формування деонтологічної культури.
20. Формування деонтологічної культури майбутніх фахівців як соціально-педагогічна проблема.

21. Формування етичних засад професійної діяльності майбутніх соціальних педагогів.

22. Шляхи і засоби формування морально-етичної культури соціального педагога.

VIII. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Навчальні досягнення студентів із дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності» оцінюються за модульно-рейтинговою системою, в основу якої покладено принцип поопераційної звітності, обов'язковості модульного контролю, накопичувальної системи оцінювання рівня знань, умінь та навичок; розширення кількості підсумкових балів до 100.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти (п. IV), де зазначено види й терміни контролю. Систему рейтингових балів для різних видів контролю та порядок їх переведення у національну (4-бальну) та європейську (ECTS) шкалу подано у табл. 8.1, табл. 8.2.

Таблиця 8.1

Розрахунок рейтингових балів за видами поточного (модульного) контролю

№ п/п	Вид діяльності	Кількість рейтингових балів
1.	Відвідування лекцій (8х1)	8
2.	Відвідування семінарських занять (6х1)	6
3.	Відповідь на семінарських заняттях (6х10)	60
6.	Модульні контрольні роботи (2х25)	50
7.	Самостійна робота (2х5)	10
8.	Індивідуальна навчально-дослідницька робота	30
Максимальна кількість балів		164
Форма контролю – іспит (40 балів)	$164:60=2,73$ Студент набрав <u>Х</u> балів Розрахунок: $X: 2,73=A$ балів $A+бали за іспит=загальна кількість балів$ Оцінка за шкалою	

Кількість балів за роботу з теоретичним матеріалом, на семінарських заняттях, під час виконання самостійної та індивідуальної навчально-дослідної роботи залежить від дотримання таких вимог:

- ✓ своєчасність виконання навчальних завдань;

- ✓ повний обсяг їх виконання;
- ✓ якість виконання навчальних завдань;
- ✓ самостійність виконання;
- ✓ творчий підхід у виконанні завдань;
- ✓ ініціативність у навчальній діяльності.

У процесі оцінювання навчальних досягнень студентів застосовуються такі методи:

- **Методи усного контролю:** індивідуальне опитування, фронтальне опитування, співбесіда, екзамен.
- **Методи письмового контролю:** модульне письмове тестування; звіт, реферат, есе.
- **Методи самоконтролю:** уміння самостійно оцінювати свої знання, самоаналіз.

Таблиця 8.2

Порядок переведення рейтингових показників успішності у європейські оцінки ECTS

Підсумкова кількість балів (max – 100)	Оцінка за 4-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS
1 – 34	«незадовільно» (з обов'язковим повторним курсом)	F
35 – 59	«незадовільно» (з можливістю повторного складання)	FX
60 – 74	«задовільно»	ED
75 – 89	«добре»	CB
90 – 100	«відмінно»	A

Загальні критерії оцінювання успішності студентів, які отримали за 4-бальною шкалою оцінки «відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно», подано у таблиці.

Таблиця 8.3

Загальні критерії оцінювання навчальних досягнень бакалаврів

Оцінка	Критерії оцінювання
«відмінно»	ставиться за повні та міцні знання матеріалу в заданому обсязі, вміння вільно виконувати практичні завдання, передбачені

	навчальною програмою; за знання основної та додаткової літератури; за вияв креативності у розумінні і творчому використанні набутих знань та умінь.
«добре»	ставиться за вияв студентом повних, систематичних знань із дисципліни, успішне виконання практичних завдань, засвоєння основної та додаткової літератури, здатність до самостійного поповнення та оновлення знань. Але у відповіді студента наявні незначні помилки.
«задовільно»	ставиться за вияв знання основного навчального матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і майбутньої фахової діяльності, поверхову обізнаність з основною і додатковою літературою, передбаченою навчальною програмою; можливі суттєві помилки у виконанні практичних завдань, але студент спроможний усунути їх із допомогою викладача.
«незадовільно»	виставляється студентові, відповідь якого під час відтворення основного програмового матеріалу поверхова, фрагментарна, що зумовлюється початковими уявленнями про предмет вивчення. Таким чином, оцінка «незадовільно» ставиться студентові, який неспроможний до навчання чи виконання фахової діяльності після закінчення ВНЗ без повторного навчання за програмою відповідної дисципліни.

Контроль успішності студентів з урахуванням поточного і підсумкового оцінювання здійснюється відповідно до навчально-методичної карти, де зазначено види й терміни контролю. Сума отриманих студентом балів в інтервалі від 1 до 60. Якщо студент набрав менше 35 балів він не допускається до складання іспиту.

Кожний модуль включає бали за поточну роботу бакалавра на семінарських, практичних заняттях, виконання самостійної роботи, індивідуальну роботу, модульну контрольну роботу.

Виконання модульних контрольних робіт здійснюється в режимі комп'ютерної діагностики або з використанням роздрукованих завдань.

Модульний контроль знань бакалаврів здійснюється після завершення вивчення навчального матеріалу модуля.

Розподіл балів, що присвоюються бакалаврам упродовж вивчення дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності».

Модулі (поточне оцінювання)		
---------------------------------------	--	--

Змістовий модуль I 67									Змістовий модуль II 67									
1	Л 1	1	Л 2	11	Семінар	5	Л 3	11	Семінар	5	Л 4	11	Семінар	5	Сам. роб.	25	Мод. контр	
1	Л 5	5	Л 6	11	Семінар	5	Л 7	11	Семінар	5	Л 8	11	Семінар	5	Сам. роб.	25	Мод. контр	ІНДЗ
164	Сума	30	ІНДЗ															

ІХ. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

І. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

1) За джерелом інформації:

- *Словесні*: лекція із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій (PowerPoint – Презентація), семінари, пояснення, розповідь, бесіда.
- *Наочні*: спостереження, ілюстрація, демонстрація.
- *Практичні*: вправи.

2) За логікою передачі і сприймання навчальної інформації: індуктивні, дедуктивні, аналітичні, синтетичні.

3) За ступенем самостійності мислення: репродуктивні, пошукові, дослідницькі.

4) За ступенем керування навчальною діяльністю: під керівництвом викладача; самостійна робота студентів: з книгою; виконання індивідуальних навчальних проектів.

ІІ. Методи стимулювання інтересу до навчання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності:

1) Методи стимулювання інтересу до навчання: навчальні дискусії; створення ситуації пізнавальної новизни; створення ситуацій зацікавленості (метод цікавих аналогій тощо), ретроспективний метод.

Х. МЕТОДИЧНЕ ТА ТЕХНІЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КУРСУ

- опорні конспекти лекцій;
- навчальні посібники;
- робоча навчальна програма;
- збірка тестових і контрольних завдань для тематичного (модульного) оцінювання навчальних досягнень студентів;
- електронний курс на <http://moodle.kmpu.edu.ua/ipsp/>;
- засоби підсумкового контролю (комп'ютерна програма тестування, комплект друкованих завдань для підсумкового контролю);

- завдання для ректорського контролю знань студентів з навчальної дисципліни «Етика соціально-педагогічної діяльності»;
- телевізор;
- DVD-програвач; мультимедійний проектор; портативний комп'ютер.
- презентації теоретичного матеріалу в Power Point
- роздаткові матеріали для самостійної роботи студента під час семінарських занять.

XI. ПИТАННЯ ДО ЕКЗАМЕНУ

1. Основні категорії професійної етики.
2. Функції етики соціально-педагогічної діяльності.
3. Принципи етики соціально-педагогічної діяльності.
4. Історична зумовленість виникнення та розвитку професійної етики.
5. Взаємодія соціального педагога з різними суб'єктами його діяльності.
6. Етичні вимоги щодо ставлення соціального педагога до своєї професії.
7. Стереотипи у свідомості соціального педагога та етичні установки щодо їх подолання.
8. Етичні засоби подолання конфліктів у соціально-педагогічній діяльності
9. Ситуації морального вибору соціального педагога.
10. Деонтологічні конфлікти у соціально-педагогічній діяльності.
11. Методи подолання конфліктних ситуацій
12. Особливості ділового етикету соціального педагога.
13. Принципи етикету у соціально-педагогічній діяльності.
14. Охарактеризуйте просвітницько-виховну діяльність Сократа .
15. Визначте, що характерно для розуміння сутності моральної культури Платоном
16. Обґрунтуйте, яка основна категорія покладається Аристотелем у зміст моральної культури особистості.
17. Проаналізуйте кодекс педагогічної етики Квінтіліана
18. Становлення та розвиток етики професійної діяльності
19. Сучасний етап формування професійних етичних норм
20. Визначте на яких основних моральних постулатах базується соціальна етика епохи Відродження й Нового часу.
21. Розкрийте провідні настанови, які викладено у «Повчанні» Володимира Мономаха.
22. Охарактеризуйте моделі прийняття професійних рішень.
23. Принципи етикету у соціально-педагогічній діяльності.
24. Вимоги етикету до зовнішнього вигляду, поведінки та спілкування соціального педагога з клієнтами, колегами, керівництвом....
25. Місце та роль ділового етикету у соціально-педагогічній діяльності.
26. Етичні аспекти професійної діяльності соціального педагога у різних сферах його суб'єкт-суб'єктивних взаємин.

27. Моральні основи соціально-педагогічної діяльності.
28. Моральна самосвідомість соціального педагога.
29. Етичні засади соціально-педагогічної діяльності у процесі розв'язання конфлікту.
30. Професійна культура як невід'ємна складова іміджу соціального педагога.

ХІІ. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна:

1. Василькова Т. А. Соціальна педагогіка : учеб. пособ. / Т. А. Василькова, Ю. В. Василькова – М. : КНОРУС, 2010. – 240 с.
2. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч. посіб. / Васянович Г. П. – Львів : Сполом, 2010. – 420 с.
3. Медведева Г.П. Профессионально-этический кодекс: теоретические и методологические проблемы. – М., 2004.
4. Медведева Г.П. Профессионально-этические основы социальной работы: ученик для студ.высш.учеб.заведений / Г.П.Медведева. – М.: Издательский центр «Академія», 2007. – 272 с.
5. Спіріна Т. П. Етика соціально-педагогічної діяльності : навч.-метод. посіб. / Т. П. Спіріна. - К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2013. - 247 с.
6. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога : навч. посіб. / Л. Л. Хоружа – К. : Академвидав, 2012. – 208 с.

Допоміжна:

1. Беляева Е. В. Этика : курс лекций / Беляева Е. В. – [2-е изд.]. - Мн. : Академия управления при Президенте Республики Беларусь, 2004. – 67 с.
2. Білик Е. В. Сучасна енциклопедія етикету : 1000 правил і корисних порад / Е. В. Білик. – Донецьк : ТОВ ВКФ "БАО", 2005. – 384 с.
3. Бугай Н. І. Український етикет / Бугай Н. І. – К. : Бібліотека українця, 2000. – 264 с.
4. Васильєва М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : дис. ... доктора пед. наук : спец. 13.00.04 / Васильєва Марина Петрівна. – Х., 2004. – 432 с
5. Васянович Г. П. Педагогічна етика : навч.-метод. посіб. / Васянович Г. П. – Львів : Норма, 2005. – 344 с.
6. Гриньова В. М. Професійна етика як умова успішності трудової діяльності / В. М. Гриньова // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації : реалії, проблеми та перспективи : матеріали І наук.-практ. конф. (Житомир 26–27 квітня 2007 р.). – Житомир : [б. в.], 2007. – С. 37–38.
7. Гриньова В. М. Формування педагогічної культури майбутнього вчителя (теоретичний та методичний аспекти) : дис. ...доктора пед. наук : 13.00.04 / Гриньова В. М. – К., 2000. – 417 с.
8. Дуткевич Т. В. Конфліктологія з основами управління : навч. посіб. / Дуткевич Т. В. – К. : ЦНЛ, 2005. – 456 с.
9. Етика : [навч. посіб.] / В. О. Лозовий, М. І. Панов, О. А. Стасевська та ін. ; за ред. В. О. Лозового. – К. : Юрінком Інтер, 2005. – 224 с.
- 10.Єремєєва В. М. Професійно-етичні якості – важлива складова успішності професійної діяльності / В. М. Єремєєва. // Науковий пошук молодих дослідників : зб. наук. пр. / за ред. В. М. Єремєєвої, О. М. Королюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім.

І. Франка, 2011. – Вип. IV. – С. 201–204.

11. Зеленкова І. Л. Етика : [уч.-метод. посіб.] / І. Л. Зеленкова, Е. В. Беляєва. – Мн. : Тетра Системс, 2000. – 368 с.

12. Зимняя И. А. Социально-профессиональная компетентность как целостный результат профессионального образования (идеализированная модель) / И. А. Зимняя // Проблемы качества образования : в 2-х кн. – М. ; Уфа : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2005. – Кн. 2. – С. 182–183.

13. Історія світової та української культури : [підручник для вищ. закл. освіти] / В. А. Греченко, І. В. Чорний, В. А. Кушнерук, В. А. Режко. – К. : Літера ЛТД, 2005. – 464 с.

14. Калашник Н. Г. Естетичні смаки : їх витoki і формування / Калашник Н. Г. – Запоріжжя : Просвіта, 2001. – 344 с.

15. Кримус Ю. В. Етика : навч. посіб. / Ю. В. Кримус І. І. Якухно. – Житомир : [б. в.], 2004. – 98 с.

16. Кузик Б. М. Благовіст. Православна етика : [навч. посіб.] / Б. М. Кузик, Л. І. Литвин. – Д. : АРТ-ПРЕС, 2009. – 304 с.

17. Культурологія / [Гриценко Т. Б., Гриценко С. П., Кондратюк А. Ю. та ін.] ; за ред. Т. Б. Гриценко. – [2-е вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 392 с.

18. Лозовой В. О. Культура особистості та етикет / Лозовой В. О., Уманець О. В., Ценко М. Б. – Х. : Регіон-інформ, 2004. – 112 с.

19. Лозовой В. О. Професійна етика юриста / В. О. Лозовой, О. В. Петришин. – Х. : Право, 2004. – 170 с.

20. Малахов В. А. Етика : курс лекцій : навч. посіб. / Малахов В. А. – [4-те вид.]. – К. : Либідь, 2002. – 384 с.

21. Матвеев П. Е. Етика. Основы общей теории морали : курс лекций / Матвеев П. Е. – Владимир : Владим. гос. ун-т, 2002. – 51 с.

22. Матвеева Л. Л. Культурологія : курс лекцій : [навч. посіб.] / Матвеева Л. Л. – К. : Либідь, 2005. – 512 с.

23. Мовчан В. С. Історія і теорія етики : [курс лекцій: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / Мовчан В. С. – Дрогобич : Коло, 2003. – 510 с.

24. Нападиста В. Г. Історія етики в Україні (друга половина ХІХ – початок ХХ ст.) / Нападиста В. Г. – К. : Либідь, 2004. – 240 с.

25. Осауленко О. І. Юридична деонтологія : [навч. посіб.] / Осауленко О. І. – К. : Істина, 2008. – 224 с.

26. Попов Л. А. Десять лекций по этике : учеб. пособ. для студ. высш. учеб. заведений / Попов Л. А. – М. : Осъ – 89, 2001. – 192 с.

27. Проценко О. П. Етикет як аксіологічний вимір культури поведінки і спілкування / Проценко О. П. – К. : Вища шк., 2004. – 33 с.

28. Савельєв В. П. Етика : [навч. посіб.] / Савельєв В. П. – 2-е вид., випр. і доповн. – Львів : Магнолія 2006, 2007. – 256 с.

29. Солоницына А. А. Профессиональная этика и этикет : учебник / Солоницына А. А. – Владивосток : Изд-во Дальневост. ун-та, 2005. – 200 с.

30. Сопнева Н. Б. Педагогічні умови формування навчальної етичної діяльності майбутнього вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 "Теорія і методика професійної освіти" / Н. Б. Сопнева. – Х., 2003. – 17 с.

31. Спіріна Т. П. Принципи професійного спілкування майбутніх соціальних педагогів / Т. П. Спіріна // Збірник наукових праць Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка. – К. : ВІКНУ, 2010. – Вип. 25. – С. 344-351.

32. Спіріна Т. П. Формування етичних засад професійної діяльності майбутніх соціальних працівників / Т. П. Спіріна // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка : зб. наук. пр. / за ред. : В. С. Курило, С. Я. Харченко, С. В. Харченко. – Луганськ : ДЗ "ЛНУ імені Тараса Шевченка", 2014. – С. 121-132.

33. Спіріна Т. П. Формування соціокультурних цінностей майбутніх фахівців соціальної сфери / Т. П. Спіріна // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т. Г. Шевченка : зб. наук. пр. / [гол. ред. М. О. Носко]. – Чернігів : ЧНПУ, 2012. – Т. 2. Вип. 104. – Сер. Педагогічні науки. – С. 113–115.

34. Тарасов Ю. Н. Этика та естетика : учеб. пособ. / Ю. Н. Тарасов. – [2-е издание, испр. и доп.]. – Воронеж : Из-во НПО "МОДЕК", 2006. – 136 с.

35. Хоружа Л. Л. Педагогічна деонтологія : навч.-метод. посіб. / Хоружа Л. Л. – К. : КМПУ імені Б. Д. Грінченка, 2008. – 96 с.

36. Хоружа Л. Л. Теоретичні засади формування етичної компетентності майбутніх учителів початкових класів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Хоружа Людмила Леонідівна. – К., 2004. – 412 с.

37. Християнська етика і педагогіка: статті та уроки / Національний ун-т "Острозька академія". Факультет підготовки викладачів християнської етики / В.М. Жуковський (відп. ред.), Є. О. Митрофанова (упоряд.). – Острог, 2001. – 311 с.

38. Чмут Т. К. Етика ділового спілкування / Т. К. Чмут, Г. Л. Чайка. – К. : Вікар, 2004. – 223 с.

39. Шеломенцев В. М. Етикет і сучасна культура спілкування / В. М. Шеломенцев. – К. : Лібра, 2003. – 415 с.

40. Шнайдер-Флайг С. Большая книга этикета: хорошие манеры и уверенное поведение / Шнайдер-Флайг С. – М. : БММ, 2007. – 320 с.

Робоча програма навчального курсу
"Етика соціально-педагогічної діяльності"

Укладач: *Спіріна Тетяна Петрівна*, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи Інституту людини Київського університету імені Бориса Грінченка